

ΚΙΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΚΛΟΥ

Ἡ ἐξάρτηση τῆς βυζαντινῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τὴν κλασσικὴν ἑλληνικὴν στάθηκε προσδιοριστική. Παρὰ τοὺς νεωτερισμοὺς τοὺς ὁποίους ὁ νεοπλατωνισμὸς εἰσήγαγε στὸν φιλοσοφικὸ στοχασμόν, ὁ ἴδιος πολλὰ παρέλαβε ἀπὸ τὶς προϋπάρξασες φιλοσοφικὲς ἀντιλήψεις. Ἡ κλασσικὴ προπλωτινικὴ θεωρία τῆς κινήσεως αναπτύχθηκε ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη μὲ συνέπειαν καὶ σχεδὸν χωρὶς σφάλματα¹. Διατυπώθηκε στὸ Δ τῆς *Φυσικῆς Ἀκροάσεως*, πρὶν προεκταθῇ ἀποσπασματικὰ σὲ πλεῖστα ἔργα τοῦ Σταγειρίτη.

Ἡ κίνησις ἐδῶ ὀρίζεται γενικῶς ὡς μετακίνησις² ἢ ὁποία ἀπαραιτήτως ὑπονοεῖ κάποιο κινεῖν ἢ καὶ κάποιο κινούμενον³. Ἐνα μόνον κινούμενον, ὁ «πρῶτος οὐρανός», εἶναι, κατὰ τὸ *Περὶ Οὐρανοῦ*, τοῦ ὁποίου ἡ γνησιότης δὲν τίθεται ὑπὸ ἀμφισβήτησιν, «πρῶτος καὶ ἀπλοῦς καὶ ἀγέννητος καὶ ὅλως ἀμετάβλητος»⁴. Ἡ ἔλλειψη συμπτώσεως τῶν ιδιοτήτων τοῦ κινουμένου καὶ τοῦ ἀκινήτου δὲν δύναται, ἐνδεχομένως, νὰ ξεπεραστῇ παρὰ διὰ τῆς ὑποθέσεως μιᾶς περιφορᾶς, στῆς ὁποίας τὸ τέλος ἢ ἐσωτερικὴ δομὴ τοῦ κινουμένου παραμένει ἀδιατάρακτη. Ἐκτὸς τούτου, τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς περιμετρικῆς κινήσεως δὲν θὰ ἡδύνατο, μὲ τὴν σειρὰ του, νὰ εἶναι συμβιβάσιμο πρὸς τὶς ιδιότητες τοῦ «πρώτου» καὶ τοῦ «ἀγεννήτου», οἱ ὁποῖες ἀποδίδονται στὸν οὐρανό, παρὰ μόνον ἐὰν ὑποτεθῇ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὅτι ἀνήκει στὴν κατηγορίαν τῶν σωμάτων τὰ ὁποῖα φέρουν ἐντὸς των τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεώς των⁵. Ἐὰν τεθῇ κατὰ μέρος τὸ μικρὸ αὐτὸ ὑπόλειμμα τῆς ἀσυμπτωσίας, τότε ἡ ἀριστοτελικὴ θεωρία περὶ κινήσεως εἶναι ἀφ' ἑαυτῆς ἐντυπωσιακὴ. Ἐξ αὐτοῦ, ἄλλωστε, πηγάζει κ' ἡ τεράστια ἐπιτυχία ποὺ ἐγνώρισεν, ἥδη ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κινεῖν καὶ τὸ κινούμενον, τὸ μέσον ἢ «τὸ ὄργανον» (ὁι' οὗ) τῆς κινήσεως⁶, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι,

1. Πβ. κατωτέρω, καὶ σημ. 4.

2. Πβ. *Φυσ. Ἀκρ.*, Δ12, 221 b 3· *Περὶ Ψυχῆς*, Α3, 406 b 12: πᾶσα κίνησις ἑκτασίς ἐστι τοῦ κινουμένου ἧ κινεῖται.

3. Πβ. *Φυσ. Ἀκρ.*, τὸ σύνολο τοῦ βιβλίου Η, καὶ αὐτόθι, Θ5, 256 a 14.

4. Πβ. *Περὶ Οὐρανοῦ*, Β6, 288 a 34: τὸ κινούμενον (sc. ὁ πρῶτος οὐρανός) πρῶτον καὶ ἀπλοῦν καὶ ἀγέννητον καὶ ὅλως ἀμετάβλητον. Πβ. ἀνωτέρω, καὶ σημ. 1.

5. Πβ. *Φυσ. Ἀκρ.*, Θ3, 254 a 17: ἀρχὴ ἐν αὐτοῖς τῆς κινήσεως. Πβ. κατωτ., καὶ σημ. 13.

6. Πβ. *Φυσ. Ἀκρ.*, Θ5, 256 a 15 (καὶ 22): τρία ἀνάγκη εἶναι, τὸ τε κινούμενον καὶ τὸ κινεῖν καὶ τὸ ὃ κινεῖ...· πβ. *Περὶ ψυχῆς*, Γ10, 433 b 14.



βέβαια, ένα «ἐργαλεῖο»· εἶναι πρωτίστως δυνατόν ν' αποδειχθῇ τρόπος κινήσεως, λ.χ. κινήσεως ἐξ ἑλξεως ἢ ἐξ ἀπωθήσεως⁷, ἀκόμη κ' ἐξ ἀνυψώσεως⁸.

Κι ὁ Πλάτων εἶχε διακρίνει ἀνάμεσα στοὺς τρόπους τῆς κινήσεως μιὰν κίνηση ὁμοιόμορφη, ἀντίθετη πρὸς μιὰν ἄτακτη κίνηση⁹. Ὁ Ἀριστοτέλης λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τοῦ τὸ πλατωνικὸ αὐτὸ μάθημα, κι ἀναφέρεται σὲ μιὰν κίνηση συνεχῇ¹⁰, σὲ πλαίσιον ὅμως ἐντελῶς διαφορετικόν: πράγματι, ἀναγνωρίζει τὴν κίνηση τῶν σωμάτων ποὺ κινοῦνται «χωρὶς» προηγούμενην ἐπαφή, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ ριπτόμενα σώματα¹¹, ἐνῶ ἄλλοῦ ἐπισημαίνει πὼς οὐδεμία κίνησις εἶναι δυνατὴ χωρὶς τὴν ἄμεσην ἐπαφή τοῦ κινουμένου καὶ τοῦ κινουμένου¹². Ὁ ἴδιος θεωρεῖ αὐτὸ τὸ εἶδος κινήσεως ὡς κίνησιν ἐπὶ μέρους, τὴν ὁποίαν ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξηγήσῃ (πῶς), κατὰ τρόπον ὥστε μιὰ νέα ἀσυμπτωσία, σοβαρὴ τὴν φορὰ αὐτὴν, μόλις ποὺ ἀποφεύγεται. Μιὰ ἄλλη διάκριση κινήσεως ἐπιχειρεῖται ἐπὶ βάσεως διαφορετικῆς: τὰ σώματα, ὅσα φέρουν ἐντὸς τῶν τὴν ἀρχὴ τῆς κινήσεως τῶν¹³, κινοῦνται σύμφωνα πρὸς τὴν φύσιν τους¹⁴. τ' ἄλλα σώματα κινοῦνται βίαια, συνεπῶς ἀπὸ μιὰν δύναμη παρὰ φύσιν¹⁵.

Ἡ τελευταία διάκριση στὴν ὁποία προβαίνει ὁ Ἀριστοτέλης ἐφαρμόζεται ὄχι πλέον στὰ κινούμενα, ἀλλὰ στὰ κινούμενα, νοούμενα ὡς αἰτίες κινήσεως. Τὰ κινούμενα εἶναι αἰτίες προϋπάρχουσες ἐν σχέσει πρὸς τὰ κοινούμενα¹⁶, λειτουργοῦν ὅμως κατὰ περίστασιν¹⁷. Τὸ κεφάλαιο 8 τοῦ Α τῶν *Μετά τὰ Φυσικά* ἀναφέρεται, κατὰ τὸ σύνολόν του, στὴν διάκριση τῶν διαφόρων εἰδῶν κινούντων¹⁸. Στὴν ἴδιαν τάξιν ἰδεῶν, ἓνα κινοῦν ἔχει τὴν δυνατότητα ὄχι μόνο νὰ παραμένει ἀκίνητο, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι κινοῦν καὶ κινούμενον συγχρόνως, αἰτία κι ἀποτέλεσμα κινήσεως¹⁹. Ἄν εἶναι αἰτία πρὸς κίνησιν, κινεῖ τὰ σώματα ποὺ ἐξαρτῶνται ἀπ' αὐτό²⁰. Συνοψίζοντες τὴν ἀλυσίδα

7. Πβ. αὐτόθι, Γ10, 433 a 25: πάντα ὥσει ἢ ἑλξει κινεῖται.

8. Πβ. *Ρητορική*, Α5, 1361 b 16: κινεῖν ἕτερον ἢ ἑλκοντα ἢ αἴζοντα.

9. Πβ. *Τίμαιος*, 67 a· πβ. Ε. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, *Mouvement musical et psychologie dans les derniers dialogues de Platon, Poïésis et Technè. Idées pour une philosophie de l'art*. τ. 3, *Évocations et résurgences*, Montréal, Éditions Montmorency, 1994, σσ. 66 καὶ 68-69.

10. Πβ. *Φυσ.* Ἀκρ., Θ4, 254 b 7: κινεῖται ἓνα συνεχῶς.

11. Πβ. αὐτόθι: πῶς κινεῖται ... συνεχῶς μὴ ἀπτόμενον τοῦ κινουμένου οἷον τὰ ριπτόμενα· πβ. αὐτόθι, Α4, 211 a 17.

12. Πβ. *Περὶ ζώων κινήσεως*, Β1, 734 a 3: κινεῖν μὴ ἀπτόμενον ἀδύνατον· πβ. *Φυσ.* Ἀκρ., Η1, 242 b 24.

13. Πβ. *Περὶ οὐρανοῦ*, Α8, 276 a 23· πβ. ἀνωτ. καὶ σημ. 5.

14. Πβ. *Φυσ.* Ἀκρ., Θ4, 254 a 17: ὅσα ἀρχὴ ἐν αὐτοῖς τῆς κινήσεως, ταῦτα φύσει χαμὲν κινεῖσθαι· πβ. αὐτόθι, Θ4, 254 b 21: κινεῖσθαι κατὰ φύσιν.

15. Αὐτόθι: παρὰ φύσιν, βία. Πβ. αὐτόθι, Θ4, 254 b 29.

16. Πβ. *Μετά τὰ Φυσ.*, Α3 1070 a 21: τὰ κινούμενα αἰτία ὡς προγεγεννημένα ὄντα.

17. Πβ. αὐτόθι: τὰ δ' ὡς ὁ λόγος ἅμα.

18. Πβ. Α8, 1073 a 15: κινούμενα αἰτία πόσα ἐστίν.

19. Πβ. *Περὶ ψυχῆς*, Γ10, 433 b 14: τὸ κινοῦν διττόν, τὸ μὲν ἀκίνητον, τὸ δὲ κινοῦν καὶ κινούμενον.

20. Πβ. *Μετά τὰ Φυσ.*, Α7, 1072 b 3: κινούμενον δὲ τὰλλα κινεῖ.



τῶν αἰτίων καὶ τῶν αἰτιατῶν, παρίσταται ἀνάγκη νὰ σταματήσωμε: ἀνάγκη στῆναι²¹, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ ἀναδρομὴ ὠθούμενη ὡς τὸ ἄπειρο, θὰ ἐστερεῖτο νοήματος. Φθάνομε λοιπὸν νὰ συλλάβωμε ἓνα πρῶτον κινουὺν ἀκίνητον: πρῶτον, ἐπειδὴ εἶναι μοναδικὸ στὸ εἶδος του, κ' ἐπειδὴ ἀπ' αὐτὸ ἐξαρτῶνται τὰ πάντα²². Αἰτία κινήσεως, εἶναι καὶ αὐτό, κατ' εἰκόνα κάθε ἄλλου κινουῦντος, ἀντικείμενον θεωρήσεως²³. Ἐνα παρόμοιο κινουὺν δὲν δύναται νὰ νοηθῇ συγχρόνως ἀκίνητον κ' ἐν κινήσει. Ἔτσι, ἡ ἐπιβαλλόμενη κίνηση στὸ ἀντικείμενο μιᾶς ἑλξεως εἶναι προφανῶς κίνηση ἐξ ἐλκτικῆς δυνάμεως²⁴. Ξαναβρίσκει κανεὶς, πρὸ τοῦ γράμματος, σ' αὐτὴν τὴν ἰδέα τῆς ἑλξεως, τὴν ἀρχὴ τῆς πλωτινικῆς ἐπιστροφῆς, τῆς προσεγγίσεως τῶν ὑποστάσεων στὶς ἀντίστοιχες πηγές τους, ἐκεῖνες ἐκ τῶν ὁποίων ἐξεπορεύθησαν, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται καὶ τῶν ὁποίων ἀνακρατοῦν τὴν ἀνάμνηση, θὰ λέγαμε: τὴν νοσταλγία²⁵.

Στὸ ἔργο τοῦ Πρόκλου, ἰδιαίτερα στὴν *Πλάτωνος θεολογίαν*, ἡ ἀνάμνηση τοῦ Ἀριστοτέλους εἶν' ἰδιαιτέρως ἔντονη. Στὸ κεφ. 2 τοῦ βιβλίου Β τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἀναπτύσσεται ἡ θεωρία τοῦ Ἐνὸς θεωρούμενου ὡς *ἐπέκεινα*, ὅχι μόνον τοῦ πλήθους (θέμα γιὰ τὸ ὁποῖον ἔγινε λόγος στὸ προηγούμενο κεφάλαιο τὸ ὁποῖον ὁ Πρόκλος συνοψίζει²⁶ πρὶν ἀσχοληθῇ στὴν ἐρευνα ἐνὸς νέου προβλήματος), ἀλλὰ καί, συγκεκριμένα, τοῦ ἴδιου τοῦ ὄντος: *ἐπέκεινα τῆς οὐσίας*, σύμφωνα πρὸς τὸν Πλάτωνα²⁷. Ὁ Πρόκλος, τότε, ἐπανέρχεται στὴν ἐπιλογὴ τοῦ Ἐνὸς, καὶ προχωρεῖ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο, πρὶν ὀρίσει τελεσιδίκως τὴν φύση τῆς πρώτης ἀρχῆς, ποὺ εἶναι, κατ' αὐτόν, ἐν ἄσώματο διαφορετικὸν ἀπὸ τὰ ὄντα, κ' ὑπερβατικὸν ὡς πρὸς αὐτά²⁹.

21. Πβ. *Μετά τὰ Φυσ.*, Δ8, 1012 b 11. Πβ. κατωτ., καὶ σημ. 31.

22. Πβ. *Μετά τὰ Φυσ.*, Γ8, 1012 b 31: τὸ πρῶτον κινουὺν ἀκίνητον αὐτό.

23. Πβ. *αὐτόθι*, Λ7 1072 b 3: κινεῖ δὲ ὡς ἐρώμενον. Πβ. κατ., καὶ σημ. 31. Ὑπάρχει δυσκολία στὸ ν' ἀντιληφθοῦμε ἓνα πρῶτον κινουὺν τὸ ὁποῖο νὰ κινεῖται ἐπίσης· ἡ δυσκολία ἐξαφανίζεται μόλις ὑποθέσει κανεὶς ὅτι κινούμενον εἶναι ἓνα ἐρῶν τοῦ ὁποίου ἡ κίνηση συμπαράσχει τὴν κίνηση τῶν ἄλλων κινουμένων· ἄρα τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἐρωμένου εἶναι διαφορετικὸν ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο τοῦ κινουμένου. Πβ. C. NATALI, *Causa motrice e causa finale nel Lambda della Metafisica di Aristotele, Aristote, Métaphysique (Πρακτικά Συνεδρίου)*, Θεσσαλονίκη, 1997 (ὑπὸ ἔκδοσιν).

24. L. COULOUBARITSIS, *Les principes de l'hénologie dans la Métaphysique d'Aristote, αὐτόθι*.

25. Πβ. ΠΛΑΤΙΝΟΥ, *Ἐνν.* V, 1, 2.

26. Πβ. ΠΡΟΚΛΟΥ, *Πλάτωνος θεολογία, (Π.Θ.)*, II, 2, 30 P(ortus)· II, 14 18-22 S(affrey) - W(esterink): ταύτῃ οὖν ἡμῖν σκοπούμενοις τὸ ἐν ἐπέκεινα τοῦ πλήθους ἐφάνη καὶ αἶτιον τοῦ εἶναι τοῖς πολλοῖς, δεῖ δὲ αὖ κατ' ἕτερον τρόπον ἡμᾶς τὸν αὐτὸν λόγον μετελθόντας ἰδεῖν εἴ περ τοῖς εἰρημένοις συνεπόμεθα καὶ εἰς τὸ αὐτὸ τέλος ἀνήξομεν.

27. Πβ. ΠΛΑΤΩΝΟΣ, *Πολιτείας* ΣΤ, 509 b· πβ. κατωτ. καὶ σημ. 38.

28. Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, δὲν προχωρεῖ διαφορετικὰ· πβ. *Φυσ. Ἀκρ.*, Α1, 1184 a 9 - 1184 b 13 καὶ 2, 184 b 15 κ.ἐξ. Πβ. τὴν σχηματικὴν ἀνάλυση τοῦ συλλογισμοῦ τοῦ ὑπὸ τῶν S. - W., σ. 84, σημ. 2, ἡ ὁποία προεικονίζει πιστὰ τὸ πρότυπο τῆς ἀναλύσεως τοῦ Πρόκλου, κ' ἔχει θεμελιωθῇ ὑπὸ τοῦ Βησσαρίωνος, ms n, f. 60 r στὸ ἐξωτερικὸ περιθώριο.

29. Πβ. *Π.Θ.*, II, 2, 80 P.; 15, 1 S.-W.



Ἄφοῦ ἀποδείξει, διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς³⁰, ὅτι ἡ πρώτη ἀλήθεια, ἀρχὴ τῶν πάντων, διαφέρει ἀπὸ τὰ ὄντα ὁ Πρόκλος, θέτει τὸ πρόβλημα τῆς συμπεριφορᾶς τῆς. Ἐκ δύο ἐνδεχομένων ἐπιλέγει τὸ ἓνα: ἡ ἀρχὴ αὐτὴ εἶναι ἢ κινούμενη ἢ ἀκίνητη³¹. Ἀκόμη καὶ σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση, ὁ Πρόκλος ἐφαρμόζει τὸ ἴδιο πρότυπο συλλογισμοῦ. Ὅσον ἀφορᾷ στὸ πρῶτον ἐνδεχόμενο, πρέπει νὰ ὑποθέσωμε ὅτι τὸ "Ἐν κινεῖται ἐξ ἑρωτος μιᾶς ἄλλης ἀρχῆς, ἢ ὁποία παραμένει ἀκίνητη³². Τίθεται τότε τὸ πρωταρχικῆς σημασίας ἐρώτημα: ποιά ἡ αἰτία τῆς κινήσεως; Ἡ ἀπάντηση εἶναι ἄμεση: ἡ ἑφεσις ἐνὸς ὄντος θέτει σὲ κίνηση ἓνα ἄλλο ὄν, ἀφοῦ, κάτι, πρέπει νὰ ἐπιθυμεῖ κάτι ἄλλο, οὕτως ὥστε τὸ ἴδιο νὰ τίθεται σὲ κίνησιν ἐπειδὴ ἡ ἴδια ἡ κίνησις εἶναι ἀπροσδιόριστη, καὶ τὸ τελικὸν αἷτιον μιᾶς κινήσεως εἶναι καὶ τὸ τέλος τῆς³³. Ἐδῶ ὑπεισέρχεται μιὰ νέα διχοτομία ἢ ὁποία χρησιμοποιεῖται προκειμένου ν' ἀποδειχθῇ πῶς ἡ πρώτη ἀρχὴ εἶναι ἐκείνη ποὺ παραμένει ἀκίνητη. Πράγματι, ὅ,τι κινεῖται, τὸ πράττει ἀπὸ ἑφεση γιὰ κάτι ἄλλο. Ὑπὸ τίς συνθῆκες αὐτές, ἂν τὸ ἴδιο ἐπιθυμοῦσε τὸν ἑαυτὸν του, δὲν θὰ ὑπῆρχε καμμιὰ ἀνάγκη νὰ ἐνωθῇ πρὸς κάτι ἄλλο³⁴.

Τὸ θέμα τῆς ταχύτητος τῆς κινήσεως προσεγγίζεται ὑπὸ τοὺς ἀκόλουθους ὅρους: ὅσο τὸ κινούμενον εἶναι ἀπομακρυσμένο ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο τῆς ἐφέσεώς του, τόσον ἡ ἀνάγκη του γιὰ τὸ ἀντικείμενο αὐτὸ γίνεται ἐπιτακτικώτερη καὶ τόσον ἡ πρὸς αὐτὸ κίνησή του ἀποβαίνει ταχεῖα³⁵. Ἐπισημαίνεται, στὸ σημεῖον αὐτό, (α) πῶς ὁ Πρόκλος ἀντιλαμβάνεται τὴ διαφοροποίηση αὐτὴν μὲ τρόπον ἀντίστροφον³⁶· καὶ (β) πῶς ἡ διατύπωση τῆς προτάσεώς του ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνωμε ὅτι, κατ' αὐτόν, ἡ ἐπισημανθεῖσα κίνησις ὑποβάλλεται σ' ἐπιβράδυνσιν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι τὸ κινούμενον προσεγγίζει

30. Πβ. Π.Θ., II, 2, 83 P., 19, 25 S.-W.: ἀλλὰ ταῦτα ... ἀδύνατα λέγειν· πβ. καὶ, σχετικὰ πρὸς τὸ ἄτοπον ἐνδεχόμενο τῆς κινήσεως τῆς πρώτης ἀρχῆς, αὐτόθι, 83 P. 20, 22 S.-W.: ἀλλ' ἀδύνατον· πβ. E. MOUTSOPOULOS, *Le problème de l'imaginaire dans la philosophie de Proclus*, Paris, Les Belles Lettres, 1985, σσ. 167-178.

31. Πβ. Π.Θ., II, 2, 80 P., 15, 1 S.-W.: ἢ κινούμενον ἢ ἀκίνητον.

32. Αὐτόθι, II, 2, 83 P., 20, 1-3 S.-W.: εἰ κινούμενον ἔσται... πρὸ αὐτοῦ ἄλλο ποιεῖ ὃ κινεῖται· πᾶν τὸ κινούμενον, μένοντος ἄλλου, περὶ αὐτὸ κινεῖσθαι πέφυκε· πβ. αὐτόθι, 77 P., 10, 13 S.-W.: οὐδ' ἄρα ἔστηκε τῶν ὄντων οὐδέν (ἀπ' ὅπου συμπεραίνεται ὅτι ἡ πρώτη ἀλήθεια, ἡ πρώτη ἀρχὴ, ἡ πρώτη αἰτία, εἶναι ἀκίνητος). Τὸ ἀνάγκη στῆναι τοῦ Ἀριστοτέλους (πβ. ἀνωτ. καὶ σημ. 21) ὑπονοεῖται ἀπαραιτήτως.

33. Πβ. αὐτόθι, 83 P., 20, 3-6 S.-W. Ἡ ἐπιθυμία ἐκφράζεται μὲ τὸν ὅρον ἑφεσις (πβ. ἐφιέμενον)· πρόκειται περὶ ὅρου περισσότερο γενικοῦ ἀπὸ τὸν ὅρον ἐρώμενον, ὁ ὁποῖος χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, *Μετά τὰ Φυσικά*, Λ7, 1072 b 3 (πβ. ἀνωτ. καὶ σημ. 23), καὶ ὁποῖος ὁμοίως ἀφορᾷ ὄχι στὸ κινούμενον, ἀλλ', ἀντιθέτως, στὴν ἴδια τὴν πρώτην ἀρχή.

34. Πβ. Π.Θ., 83 P., 3 S.-W.: ... πᾶν τὸ ἑαυτοῦ ἐφιέμενον ἀκίνητόν ἐστιν· ἑαυτῷ γὰρ συνόν ἕκαστον, τί ἐν ἐτέρῳ γίνεσθαι;

35. Πβ. αὐτόθι, 83 P., 20, 9-10 S.-W.: τῶν κινουμένων, ὧ μὲν ἔγγιον τὸ ἀγαθὸν ἐλάττων ἢ κινήσεις, ὧ δὲ πορρώτερον, μείζων.

36. Πβ. E. MOUTSOPOULOS, *L'idée de multiplicité croissante dans la Théologie platonicienne de Proclus, Néoplatonisme et philosophie médiévale, Actes du Colloque de Corfou (1995)*, ἐκδ. ὑπὸ Λίβου Γ. Μπενάκη, Brepols, 1977, σσ. 59-65.

τὴν πρώτην ἀρχήν, ἡ δὲ κίνησις αὐτὴ ἐκμηδενίζεται στὸ τέλος τῆς διαδρομῆς³⁷, ὅπως κ' ἡ ἔφεσις τοῦ ἐφιεμένου, ἀρχικῶς ἔντονη, ὑφίσταται καὶ αὐτὴ, μίαν μείωση, καθ' ὃ μέτρον ὁ σκοπὸς τῆς «ἐπιτυγχάνεται» ἢ, καλύτερα, γίνεται μεθεκτὸς λόγῳ τῆς ὑπερβατικότητός του³⁸.

Ἐχοντας ἀποδείξει πὼς ἡ πρώτη ἀρχὴ εἶναι ὡσαύτως καὶ πρῶτον αἷτιον³⁹, ὁ Πρόκλος κλείνει τὴν σειρά τῶν συλλογισμῶν του⁴⁰, ἀφοῦ συμπεράνει ὅτι, κατ' ἀνάγκην, ἡ πρώτη ἀρχὴ πρέπει νὰ εἶναι ἀσώματος καὶ ἀμετάβλητος⁴¹. Μιὰ οὐσία μπορεῖ νὰ τείνει νὰ κατέχει τὸ Ἔν⁴², δὲν εἶναι ὅμως σὲ θέσιν νὰ ταυτιστῇ πρὸς αὐτό, ὡς ἐκ τοῦ ὅτι τὸ Ἔν τὴν ὑπερβαίνει⁴³. Συνεπῶς, τὸ Ἔν παραμένει ἡ πρώτη ἀρχὴ πρὸς τὴν ὁποίαν κατευθύνεται κάθε πραγματικὴ οὐσία. Ὁ συλλογισμὸς τοῦ Ἀριστοτέλους στὸ Λ τῶν *Μετά τὰ Φυσικά* ἐπαναλαμβάνεται λοιπὸν *mutandis mutatis* ἀπὸ τὸν Πρόκλον ὁ ὁποῖος ἀποδεικνύει, μὲ τὴν σειρά του, τὴν ἔλξιν ποὺ ἀσκεῖται ἀπὸ τὸ Ἔν ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ὄντων κατὰ τὴν φάσιν τῆς ἐπιστροφῆς, γεγονὸς ποὺ τὸ καθιστᾷ συγχρόνως ἀρχὴν μιᾶς «δυνάμει» ἐπανενώσεως, ἐνῶ κατὰ τὴν διάρκειά τῆς φάσεως τῆς ἀπορροῆς εἶχεν ἀποδειχθῇ ἀρχὴ μιᾶς «ἐνεργείας» διαφοροποιήσεως.

Σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιον, εἶναι προφανὲς ὅτι, κατὰ τὸν Πρόκλον, διαφοροποίηση κ' ἐπανένωση συνδυάζονται στὸ ἐπίπεδο μιᾶς δίσημης διαλεκτικῆς στής ὁποίας τὸ τέλος κάθε ὄν εἶναι σὲ θέσιν νὰ ἐπιβεβαιωθῇ, καθ' ὃ μέτρον εἶναι προικισμένο μὲ μίαν ὑπαρξὴ δυναμικὴν ἢ ὁποία συγκροτεῖ τὴν ἴδια του τὴν φύσιν· μὲ μίαν ὑπαρξὴ ποὺ τὸ ἀπομακρύνει, πρὶν τὸ προσεγγίσει πρὸς τὸ Ἔν, πρώτην ἀρχὴν καὶ πρώτην αἰτία, μόνον καὶ μόνον ὡς ἐκ τοῦ ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτό.

Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἐξάρτηση ἐπανυποτυπώνει κ' ὑποδηλώνει τὴν ἔλξιν ἢ ὁποία προκαλεῖ, κυριαρχῶντας ἐπ' αὐτῆς, τὴν κίνησιν τῆς ἐπιστροφῆς. Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα ὁ Teilhard de Chardin χαράσσει τὴν ἀνάβαση τῆς κοσμικῆς πραγματικότητος πρὸς τὸ σημεῖον ὠμέγα, ἐν συνεχείᾳ τῆς φάσεως τῆς ἀπορροῆς τὴν ὁποίαν καὶ ἀποσιωπᾷ, ἐπειδὴ τὴν ὑποθέτει ἤδη συντελεσθεῖσαν⁴⁴.

Ε. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

(Ἀθῆναι)

(Μετάφραση Μαρίας Πρωτοπαπᾶ Μαρινέλη)

37. Πβ. ΠΛΑΤΩΝΟΣ, *Τίμαιον*, 80 a-b. Πβ. Ε. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, *La musique dans l'œuvre de Platon*, 2η ἐκδ., Paris, P.U.F., 1989, σσ. 38-42.

38. Πβ. ἄνωτ., καὶ σημ. 27.

39. Πβ. Π.Θ., 83 P., 20, 22-23 S.-W.

40. Πβ. αὐτόθι, 21, 1 S. - W.: τοῦτο τὸ ὑπόλοιπον.

41. Πβ. 21, 1-3 S.-W.: μίαν οὐσίαν αὐτὴν ἀσώματον καὶ αἰὲ ὡσαύτως ἔχουσαν (πβ. ΠΛΑΤΩΝΟΣ, *Τίμαιον*, 37 a) ἀναγκαῖον εἶναι.

42. Πβ. αὐτόθι, ἔχουσα τὸ ἔν.

43. Πβ. αὐτόθι, 21, 7-9 S.-W. εἰ δέ γε τὸ ἐν κρεῖττον καὶ ἐπέκεινα τῆς οὐσίας, ἀρχὴ καὶ τῆς οὐσίας τὸ ἐν.

44. Πβ. μεταξὺ ἄλλων, G. CRESPIY, *De la science à la théologie. Essai sur Teilhard de Chardin*, Neuchâtel, 1965, σσ. 37 κ. ἐξ.